

Рецензия на дисертационен труд на тема „Рефлексивно (пре)осмисляне на квалификационните взаимодействия с педагогически специалисти (мултимодален смисло-центриран модел)“

за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по ПН 1.2. Педагогика

Автор: доц. д-р София Христова Дерменджиева

Рецензент: проф. д-р Янка Мерджанова, ФП, СУ „Св. Климент Охридски“

Обща характеристика на труда и кандидата: Срещнати сме с една тема с предизвикателно именуване и настроение, защото ни поднася заявка първо, за *смисло-центриран модел*; второ, за *мултимодалната му реалност*; трето, предназначени за *социален конструктор (квалификация на педагогически специалисти)*, който в същността си е позитив – следва да формира категорично, установимо, видимо, измеримо всякакъв вид нормативно наредено поведение и компетентности. Докато Смиълът и Мултимодалността са многозначности с висока степен на свобода и неопределеност – също в Същността си, т.е. са негатив (невидимост). Четвърто, в *глобален социален контекст*, задаващ допълнителна динамика и вариации. Така имаме една холограмна тема, която очевидно ще се развива като търсене на пресечните точки на позитива с негатива, за да се случи пълноценното устойчиво развитие на професионалиста в образованието, който да генерира такава жизнена пълноценна среда за обучаемите. Много сериозна заявка от кандидат, който има съответен на проблемното поле професионален и научно-изследователски опит – доц. Дерменджиева е работила във Филиала на ПФ на ВТУ и във ВТУ като хоноруван преподавател и като зам-директор на филиала; има опит като детски учител, лектор и експерт-обучител в РААБЕ България, оператор на компютърна техника, специалист в Център за межкултурни и образователни взаимодействия в ЮЗУ Благоевград, където в момента е доцент. С множество квалификации и надграждащи академични и експертни сътрудничества.

Основните ми наблюдения и преценки са свързани с откриване тъкмо на пунктове, носещи предложенията на авторката за пресечните точки позитив-негатив: *Мета*търсенето ми: С такова ясно съзнание ли е допусната/приета тавтологията и тройният акцент в заглавието на труда „рефлексивно“ – „пре-осмисляне“ – „смисло-центриран“ и как те се проследяват и гарантират като осъществяване – както в изследователската процедура, така и в практиката, за която са предназначени? Конкретните „входящи“ питання към труда:

1. Смило-центрираният модел дава ли възможност за споделено и уникално създаване на личен професионален смисъл от курсистите?
2. Дали авторката демонстрира изследователско пре-осмисляне на метарефлексивно равнище в процеса на изследването?
3. Дали мулти-модалната реалност е конструирана при равноценностно представяне на различните видове образователни среди, за да се поддържа цялостния им устойчив баланс и оттам – балансираното професионално израстване?
4. Достигнато ли е равнището на определяне на валидни и работещи индикатори за измерване на параметрите на модела – среда, взаимодействия, професионално развитие?

5. Открояват ли се действително качествени трансформации в квалификационните взаимодействия чрез смисло-центрирания модел?

6. Могат ли използваните изследователско-диагностични и формиращи инструменти да се използват уверено и надеждно в практиката на педагогическа квалификация от обучители и курсисти?

Наличието на постижения в тези посоки би била съвкупността от научните приноси на осъщественото изследване. Затова и експертната ми оценка проследява прокарването и осветлената им перспектива в процеса на работа на доц. София Дерменджиева. Библиографската справка съдържа огромен и типово представителен брой оригинални научни извори и създава доверително очакване към задълбочения подход на автора.

Съдържателна оценка на труда: той е от 418 страници текст, състоящ се от 4 основни глави. Първата акцентира върху квалификацията на педагогическите специалисти – между базовата подготовка и ученето през целия живот. Триадата е смислово и пре-осмислящо удържана на високо равнище. Втора глава разгръща смисло-центрираното управление на педагогическата квалификация, като въвежда пространството на многото грамотности. Третата глава концептуално обосновава Обучителя в този контекст; Обучителната мултимодална технология като баланс между физическа и технологична образователна среда; Цялостния смисло-центриран модел на управление на такава квалификация. Четвърта глава предлага процедурата на емпиричното изследване е анализите на резултатите. *Предлагам промяна в заглавията на главите с допълване към всяка от тях на начален термин „Пре-осмисляне на...“ –* каквото всъщност се случва – **преосмисляне на ученето през целия живот...; преосмисляне на образователната реформа...; двумодален преосмислен модел на...; пре-формиращо емпирично-експериментално изследване на...** Така заглавията ще съответстват на действителната критическа метарефлексия на второ, трето равнище, осъществени от авторката: още в целта и хипотезата се вижда осъзнаването, че предлаганият модел всъщност е предназначен за самите учители – да изготвят те своя уникален професионален модел-континуум за перспективно професионално саморазвитие. Първа и втора глава пре-конструират визиите за учене през целия живот и органичното вписване на мултиграмотността в траекторията на продължаващата педагогическа квалификация – професионално развитие в контекста на пълноценно жизнено себеусещане и изграждане на смисъл. *Първи и втори входящи експертни въпроси* получават позитивно утвърждаване. *Трети въпрос* е пълноценно разгърнат в трета глава при представяне и на обучителната технология и на самия авторски смисло-центриран модел. *4, 5 и 6 въпроси са защитени убедително в четвърта глава на труда.* Няколкогодишно емпирично изследване, осъществено в няколко етапа, всеки подаващ на следващия необходимата валидност и обосновка, широк обхват на изследваните групи и по образователен хоризонтал – 12 образователни институции, и по територия – в 4 различни области, и по образователни степени от детска градина до професионални гимназии, и като брой в отделните групи – общо 175 учители и директори; 120 в експерименталната част, прецизно организирани в 1 ЕГ и 4 ЕГ. Пълноценен критически анализ е направен на сегашната ситуация на себеусещане и фактични постижения на учителите чрез и в педагогическата квалификация. Изведени и проследени са надеждни критерии за смисло-центрираност – мотивация, чувство за лична ефективност,

диалогичност, самокритичност, креативност. Използваните инструменти позволяват набирането на обективни, надеждни, валидни, богати данни, подложени от автора на критическа, одухотворена, смисло-важна интерпретация и с това отговарят убедително на 6-я експертен входящ въпрос. Глобалните и конкретни изводи на доц. Дерменджиева отразяват и произтичат от действителната ѝ изследователска работа, но допълнителният интерес към тях ще бъде формулиран и в частта бележки и въпроси.

Приносни моменти: приемам смисъла и логиката на посочените от кандидата приноси. *Пре-осмисляйки ги* от парадигмата на експертния подход и произтичащи от претенциите и духа на труда, ги определям така, както и ги въведох като хипотетични мои търсения:

1. Авторката демонстрира изследователско пре-осмисляне на метарефлексивно равнище в процеса на изследването – и на теоретическо, и на изследователско, и на апробационно-приложно равнище.
2. Концептуалният авторски смисло-центриран модел дава възможност за споделено и уникално създаване на личен професионален смисъл от курсистите.
3. Мулти-модалната реалност е конструирана при равноценностно представяне на различните видове образователни среди, за да се поддържа цялостния им устойчив баланс и оттам – балансираното професионално израстване.
4. Достигнато е равнището на определяне на валидни и работещи индикатори за измерване на параметрите на модела – среда, взаимодействия, професионално развитие.
5. Открояват се действително качествени трансформации в квалификационните взаимодействия чрез емпиричната проверка на смисло-центрирания модел.
6. Използваните изследователско-диагностични и формиращи инструменти могат да се използват уверено и надеждно в практиката на педагогическа квалификация от обучители и курсисти – т.е. резултатите от изследването могат доверително да се мултиплицират в образователната практика.

Автореферат и публикации: напълно отговарят на изискванията и на труда.

Препоръки, критически бележки и въпроси:

1. *Бележка:* заявен е обхват на „педагогически специалисти“, но изследването обхваща само учители и директори. Коректността изисква уточняване на валидността на данни и замервания.
2. *Бележка,* в съдържанието става ясно, че се изработва смисло-центриран *управленски* модел и така се именува и разгръща, но *в заглавието на изследването „управленски“ отсъства.* Смятам го за некоректно и подвеждащо за очакванията на читателя.
3. *Препоръка, ето защо,* при издаване на *монография* – в заглавието да се включи термина „трансформация“ вместо „рефлексивно“, т.е. предлагам *Първо, заглавието „Трансформация на квалификационните взаимодействия с педагогически специалисти чрез смисло-центриран управленски модел“* – по-семпло и ясно за аудиториите; директно адресирано до тях, изведени на първа позиция; пре-одоляване на тавтологията, оправдана за изследователски цели като акценти, но не и за прагматично-функционални.

Второ, да се помисли върху по-коректното определяне на педагогическите специалисти – „учители и директори“, ако авторката иска да се включат и другите видове педагогически специалисти, трябва да се добави съответната аргументация (на база на данните) и в труда, и в монографията. Трето, да се включи терминът „пре-осмисляне“ към заглавията на отделните глави, което го съхранява действително като процес и същевременно концентрира заглавието на труда.

4. В концептуалния синкретичен смисло-центриран модел на управление на взаимодействието при педагогическата квалификация на с. 260 от труда – *кой от кръговете, предполага кандидатът, че се оказва и ще се окаже най-труден за учителите?*

5. И във връзка със споделените ре-флексивни съображения, *Двуспектен въпрос* към автора: *първо*, какви трудности, съпротиви и проблеми предвижда при прилагане на нейния модел в практиката – от три различни ТИПА – управленски, професионално-личностен, субективно-личностен, *и второ* – какви стъпки предвижда като превантивни и абсолютно необходими за тези трудности?

Заключение: направената експертиза на труда на София Дерменджиева установява законовост на реализираната процедура от страна на ТУ Стара Загора; съответствие на процедурата и труда на ЗРАСРБ; значими и високи научни приноси на теоретическо и приложно равнище; резервен потенциал на авторско ноу-хау, което авторът може да разгръща занапред, и най-важното – формира се личната ми експертна убеденост, че трудът и кандидатът заслужават научната степен „доктор на науките“ по ПН 1.2. Педагогика и че тя ще бъде „използвана“ от доц. д-р София Христова Дерменджиева високо етично и ефективно за устойчивото развитие на системата на професионална педагогическа квалификация, на хората в нея, а това означава – и на децата и младите хора в училище. Ето защо предлагам на уважаемите и скъпи (ми) членове на научното жури да присъдят исканата научна степен на кандидата.

София

04.09.2023

Автор на рецензията:.....

(проф. дпн Янка Мерджанова)